

Լռությունը ողջ տիեզերքում գոյություն ունեցող երևույթներից թերևս ամենազարմանահրաշն ու առեղծվածայինն է: Վաղնջական ժամանակներից սկսած՝ աշխարհի իմաստուն այրերը փորձել են բացահայտել նրա էությունը և ձգտել պարզել, թե որն է սկզբում եղել՝ խոսքը, թե լռությունը: Այս դիրքորոշումն արդեն վկայում է, որ սկզբից նեթ լռությունն ու խոսքը հակադրվել են իրար: Լռությունն այդպես են մեկնաբանում նաև գրեթե բոլոր բացատրական բառարանները՝ լռության ներքո նկատի ունենալով չխոսելը կամ ձայների բացակայությունը: Սակայն նման դիրքորոշումն այնքան էլ հիմնավոր չէ: Հովհաննես Ավետարանչի հանրահայտ միտքը, թե ի սկզբանե Բանն էր, դեռևս չի նշանակում, թե բառը նախորդել է լռությանը, քանզի հունարեն Լոգոս-Բան-ը ոչ միայն խոսք է, այլև միտք, և նույնիսկ գործ: Թեև երգիծաբան Ստանիսլավ Եժի Լեցը սրամտությամբ նկատում է, որ սկզբում եղել է խոսքը, իսկ հետո առաջացել է լռությունը, այնուհանդերձ, ավետարանական Բանը իր մեջ ներառում է նաև լռությունը: (Տե՛ս [://letter.com.ua/aphorizm/mo/9.php](http://letter.com.ua/aphorizm/mo/9.php))

Չխորանալով այն վեճի մեջ, թե ծագումնաբանորեն դրանցից որն է առաջնայինը, նշենք, որ լռելը և չխոսելը չի կարելի դիտարկել իբրև հոմանիշներ: Լռությունը ոչ թե չխոսելն է, այլ խոսելն է՝ առանց բառերի: Առաջին հայացքից կարող է արտատոգ թվալ, թե ինչպես կարելի է խոսել առանց բառերի: Բայց խորանալով լռության ենթատեքստերի մեջ՝ մենք կարող ենք համոզվել, որ ոչ միայն կարելի է, այլև առանց բառերի խոսքը, հատկապես, լռությունը հաճախ առավել պերճախոս է: Թեև աշխարհի ոչ մի հոգեբանական, փիլիսոփայական և տրամաբանական բառարաններում ու հանրագիտարաններում «լռություն» վերնագրով հոդված ներառված չէ, սակայն լռությունն ունի իր փիլիսոփայությունը, տրամաբանությունն ու հոգեբանությունը: Լռության հանդեպ այդ բառարանների ու հանրագիտարանների լռությունը դեռևս հիմք չէ ենթադրելու, թե լռության ենթատեքստերը չունեն իրենց փիլիսոփայական-տրամաբանական-հոգեբանական նկարագիրը:

Հոգեբանական գրականության մեջ լռությունը, որպես կանոն, առանձին չի դիտարկվում, քանզի այն համարվում է խոսքին հակադիր երևույթ:

Ս. Ռուբինշտեյնի այն միտքը, թե հոգեբանական ասպեկտ ունի միայն խոսքը, իսկ լեզվի նկատմամբ նման մոտեցում չի կարելի կիրառել, ենթադրում է, որ լռությունը ևս լեզու է, ուստի այն նույնպես չի կարող ունենալ հոգեբանական նկարագիր:

Լռության ենթատեքստերի հոգեբանական նկարագիրը կարելի է դիտարկել տարբեր տեսանկյուններից: Նախ, պետք է զանազանել լռության տարբեր իմաստները՝ բնության մեջ տիրող լռություն- անդորրությունը, լռության մատնել- լռությունը և բուն լռությունը: Եթե առաջինը կեցության վիճակ է և ոչ թե սուբյեկտի կողմից իրականացված գործողություն, ապա մյուս երկուսը ներհատուկ են մարդկանց աշխարհին և ունեն իրենց թեմաներն ու հեղինակները (Эппштейн 2005)

Ինքնին հասկանալի է, որ ենթատեքստեր ու հոգեբանական նկարագիր կարող են ունենալ բունը և լռության մատնելը կամ թերասությունը: Իհարկե, հոգեբանական նկարագիր ունի նաև համրությունը, սակայն այն էապես տարբերվում է լռությունից: Համրությունը խոսելու ունակության բնական կամ ձեռքբերովի կորուստ է, իսկ լռությունը մի գործողություն է, որը վերաբերում է խոսելու ունակությամբ օժտված է, բայց խոսքեր չարտաբերող կամ, ավելի ճիշտ, առանց խոսքերի խոսող մարդուն: Իսկ թե ինչու է մարդ լռություն պահպանում և ինչ է թաքնված այդ լռության ներքո, դրա շարժառիթները կարող են լինել բազմաթիվ և տարբեր:

Ամերիկացի հոգեբան Պոլ Էքմանը լռությունը դիտարկում է ստի հոգեբանական համատեքստում և նշում, որ լռությամբ ստախոսը թաքցնում է ճշմարիտ ինֆորմացիան, բայց, մինևույն ժամանակ, չի հայտնում նաև կեղծը: Անշուշտ, միշտ չէ,

որ լռությունը կարելի է համարել ստի դրսևորում, քանի որ մարդիկ լռում են տարբեր պատճառներով և տարբեր հանգամանքներից ելնելով:

Ինքը՝ Էքմանը, նշում է, որ լռությունը կարող է պայմանավորված լինել մի շարք գործոններով՝ - գրուցակիցը դեռևս չունի տրված հարցի պատասխանը.

- Համակարգված է հույզերով (ուրախություն, զարմանք, ճնշվածություն):
- Գտնվում է վախի մեջ,- լցված է ատելությունամբ (Пол 1999: 5):

Կարող են լինել նաև այլ պատճառներ՝ տրտմություն, շփոթվածություն, գրգռվածություն, ձանձրույթ և այլն: Սրանք բոլորն էլ լռության ենթատեքստերի վրա ազդող գործոններ են և միջոտ չէ, որ պայմանավորված են ստելու կամ ճշմարտությունը չհայտնելու հետ: Սակայն մեկ այլ բան է լռության պատճառը, իսկ մեկ այլ բան՝ լռության ենթատեքստը, այլ խոսքով՝ լռության ներքո թաքնված խոսքը:

Պետք է ասել, որ լռությունը հույժ կարևոր նշանակություն ունի երկխոսության և ամեն մի հաղորդակցության ընթացքում: Լռությունն անհրաժեշտ է նախ և առաջ գրուցակցի խոսքը լսելու և նրա կողմից հաղորդած ինֆորմացիան ընկալելու ու հասկանալու համար: Դրանից հետո լռությունն անհրաժեշտ է հաղորդած ինֆորմացիային արձագանքելու կամ տրված հարցին պատասխանելու համար: Եթե տրված հարցը համապատասխան արձագանք չի ստանում, կամ էլ հարցը լսելուց հետո գրուցակիցը լռություն է պահպանում, դա դեռ չի նշանակում, թե նա չի խոսում: Պարզապես, նա խոսում է առանց բառերի: Ընդ որում՝ դա ոչ թե սուկ ներքին խոսքն է, որին կարող է հետևել արտաքին խոսքը, այլն մի յուրահատուկ գրույց է՝ առանց բառերի: Լռությունը ոչ միայն մենախոսություն է, այլն երկխոսություն: Սովետական բառերով ոչինչ չասելով՝ մարդն իր լռությամբ գրուցում է ոչ միայն ինքն իր հետ, այլև պատասխանում է գրուցակցին: Այդ պատասխանը գրուցակիցը չի լսում, սակայն նա էլ լռության մեջ փորձում է հասկանալ դիմացինի լռությունը և բացահայտել այդ լռության հոգեբանական ենթատեքստերը: Երկու տարբեր սուբյեկտներ սեփական և միմյանց լռության ներքո փնտրում են տարբեր ենթատեքստեր: Երկու լռությունների միջև ընթանում է սուր հոգեբանական պայքար և մի ինքնատիպ բանավեճ, սակայն բավականին դժվար է դիմացինին համոզել լռությամբ: Ինչպես նշել է Հենրի Ուիլլեր Շոուն (Ջոշ Բիլլինգս)՝ լռությունն առավել դժվար հերքելի փաստարկներից մեկն է (<http://etter.com.ua/aphorizm/mol9.php>):

Բացահայտել լռության հոգեբանական ենթատեքստը՝ նույնն է, թե ըմբռնել լռություն պահպանող սուբյեկտի ներաշխարհը, նրա հույզերի ու մտքերի ամբողջությունը և ներթափանցել նրա հոգու գաղտնաբանները: Լռության ենթատեքստի հոգեբանական նկարագիրը կազմելիս՝ յուրաքանչյուր ոք կշռադատում է՝ ելնելով իր հոգեկերտվածքից և աշխարհընկալումից:

Վիրավորանք ապրած մարդու լռությունը կարող է ստանալ տարբեր բացատրություններ: Վիրավորանք հասցնողը կարող է մտածել, որ լռություն պահպանողը

- ընդունում է վիրավորանքը,
- վախենում է վիրավորանքին. վիրավորանքով պատասխանել,
- նախապատրաստվում է վրեժխնդիր լինելուն և այլն:

Այդ կամ այլ կերպ կարող են մտածել նաև տվյալ միջադեպի ականատեսները: Ոմանք կարող են համաձայնել վիրավորանք հասցնողի հոգեբանական վերլուծությունների հետ, իսկ ոմանք էլ լռությունը կարող են համարել ներողամտություն, վեհանձնություն կամ էլ առավել նուրբ ու առավել դաժան վիրավորանք: Թեև Շեքսպիրը իր Հուլիոս Կեսար ստեղծագործության մեջ նշում է, որ

դավադիրների շարքում իր հոգեզավակին տեսնելով Կեսարը բացականչել է՝ «Եվ դո՛ւ, Բրուտոս», սակայն պատմագիրների վկայությամբ՝ իրականում, այդ դեպքից ցնցված, Կեսարը սուտը մի կողմ է նետել և զարմանքից, զայրույթից, ատելությունից կամ անասելի ծանր ապրումներից ելնելով՝ ոչինչ չի ասել, այլ խոսքով՝ լռել է: Փաստորեն, «Եվ դո՛ւ, Բրուտոս» արտահայտությունը Կեսարի լռության ենթատեքստերի հոգեբանական բացահայտումն է Շեքսպիրի կողմից:

Հոգեբանական տարբեր մեկնաբանություն է ստացել նաև Հիսուսի լռություն-համբույրը Մեծ Հավատաքննիչի շուրթերին: Միխայիլ Էպշտեյնի կարծիքով՝ այդ համբույրով Հիսուսը արգելափակում է այն շուրթերը, որոնք կեղծիք են բարբառում և նրանց վերադարձնում է լռության արժանապատվությունը: Այդ համբույրն ունի երկակի նշանակություն. մի կողմից այն խոսքի ընդհատում է, իսկ մյուս կողմից՝ խոսքի պատասխան (Эпштейн 2005):

Էպշտեյնի տեսակետը համոզիչ է մասամբ, քանզի Հիսուսի լռություն-համբույրը, ըստ Դոստոևսկու աշխարհընկալման, նախ և առաջ, աստվածային գթասրտության արտահայտություն է (առավել մանրամասն տե՛ս Լ. Պետրոսյան, «Լռությունը որպես ենթատեքստ»): Առավել հետաքրքիր և ինքնատիպ է լռության արժանապատվության վերադարձի գաղափարը: Բանն այն է, որ աստվածային ճշմարտությունը կարելի է ընկալել լռության մեջ և լռությունն էլ հենց Աստծո բարբառն է: Հաճախ մարդիկ դժգոհություն են հայտնում, թե իրենց ջերմեռանդ աղոթքները և աղերսները ոչ մի արձագանք չեն ստանում Աստծո կողմից: Մարդկանց համար այնքան էլ հասկանալի չէ Աստծո լռությունը: Իհարկե, դժվար է բացահայտել Աստծո լռության ենթատեքստերի հոգեբանությունը: Սակայն կարելի է խորհել՝ իսկ միգուցե Աստված ինքը չի հավատում հավատացյալների աղոթքների անկեղծությանը:

Լռության վերաբերյալ գոյություն ունի մի արմատացած կարծիք, որը շրջանառության մեջ է դրել Հռոմի Բոնիֆացիոս 8-րդ Պապը: Խոսքը «Լռությունը համաձայնության նշան է» ասույթի մասին է, որը ոչ բոլորպարագաներում է ճշմարիտ: Ինչպես գեղարվեստական մեծ վարպետությամբ արտահայտել են Շեքսպիրը (Ռիչարդ III) և Պուշկինը (Բորիս Գոդունով), երբեմն լռությունը լիակատար անհամաձայնության նշան է: Օգյուստ Ռոդենի «Մտածողը» քանդակում նկատելի է մի խորհրդավոր լռություն, որի հոգեբանական ենթատեքստը բազում վերլուծությունների տեղիք է տվել: Առեղծվածային լռությամբ է համակված նաև Լեոնարդո դա Վինչիի Ջոկոնդա կտավում պատկերված Մոնա Լիզայի լուռ ժպիտը:

Լռության ենթատեքստերի հոգեբանական նկարագիրը պետք է դիտարկել որոշակի համատեքստում: Այլ խոսքով՝ պետք է իմանալ երբ լռել, որտեղ լռել և ինչու լռել: Լռության պահպանումը միշտ չէ, որ արդարացված է: Լռակյաց մեծամասնության վարքագիծը բավականին հիմնավոր կերպով դատապարտել է ֆրանս. մշակութաբան Ժան Բոդրիարը (Бодрияр 2000): Հաճախ այնտեղ, որտեղ անհրաժեշտ է խոսել մարդիկ լռություն են պահպանում, իսկ որտեղ նախընտրելի է լռությունը, անհարկի շատախոսում են: Վիտգենշտայնի՝ «Ինչի մասին անհնարին է խոսել, այդ մասին պետք է լռել» (Витгенштейн 1958: 91) ասույթը հաճախ մեկնաբանում են այնպես, թե իբր լռությունն ու խոսքը փոխբացառում են միմյանց: Սակայն Վիտգենշտայնի ասույթի իմաստն այն է, որ պետք է լռել միայն այն հարցերի մասին, որն անհնարին է արտահայտել խոսքով: Ընդ որում՝ խոսք ասելով նկատի պետք է ունենալ բառերով արտահայված խոսքը:

Ինչպես նշել է Մարտին Հայդեգերը՝ մենք մշտապես խոսում ենք, նույնիս այն դեպքում, երբ որևէ բառչենք արտաբերում, այլ միայն լսում և կարդում ենք և նույնիսկ այն դեպքում, երբ չենք լսում և չենք կարդում, այլ աշխատում ենք կամ հանգստանում:

Ինչ-որ մի եղանակով մենք մշտապես խոսում ենք (Хайдегер 1991: 3): Մա նշանակում է, որ լռությունը նաև մտածողություն է, մի ներքին զրույց՝ առանց որի անհնար է պատկերացնել մարդու կյանքը և որի շնորհիվ մարդ արժանի է դառնում իր իրական կոչմանը:

Երկար դարեր մարդիկ պայքարել են խոսքի իրավունքի համար: Լռությունը նույնպես պետք է ունենա իր իրավունքը: Բայց այդ իրավունքը չպետք է վերածվի պարտականության և պարտադրանքի: Երբ մարդիկ լռում են, դա դեռ չի նշանակում, թե նրանք ոչինչ չունեն միմյանց ասելու, որովհետև մարդիկ նաև լռում են այն պատճառով, որ այնքան շատ բան ունեն ասելու, որ բառերով դժվար է արտահայտել:

Լռության մասին կարելի է անընդհատ խոսել, սակայն լռության ենթատեքստերի հոգեբանական նկարագիրը թերևս առավել ցայտուն և պերճախոս կարող է արտահայտել հենց ինքը՝ լռությունը: